

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Társadalmunk bűnei s teendőink.

I.

Nem czéлом egész terjedelmében felkarolni a czim jelentőségét, nem is e lapok szük keretébe, hanem kötetekre menő irodalmi munkába is alig foglalható tárgy ez: csupán annyiban szükséges nézetem szerént ennek kissé részletesebb fejtegetése, a mennyiben közvetlen erkölcsi és vallásos kérdésekkel van összefüggésben, s így a mostanában sokszor szellőztetett egyháziatlanságnak tulajdonképeni okait is képezi.

Népünkről általánosan elfogadott vélemény az, hogy igen nagy fogékonysággal bír ugy a jónak szeretetére, mint a rossz példák utánzására — és épen e jellemvonásból magyarázható azon kiágyazott anyagi és szellemi állapot, melyben magunk reformált egyházaink ez idő szerint vannak. — És kivétellel általánosan hangzik azon panasz, hogy a nép vallástalan, az egyháziasságot elhanyagolja, saját kötelességei iránt hideg, közönyös, és csak erőhatalomnak enged, sőt még a törvény és hatalom ellen is megtanult alattomos eszközöket használni: ezekben az észlelő és elfogulatlan gondolkodó ember előtt oly társadalmi bűnök elterjedése nyilvánul, a melyek természetes okai a mai erkölcsi-vallásos süllyedésnek s közvetve az egyháziatlanságnak.

Vessünk néhány pillanatot a társadalmunk különböző rendekre és osztályokra.

Legfőbb társadalmi testületünk az országgyűlés. Az abban működő honfiaknak eszményileg önzetlen hazaszeretettel, bölcseséggel, tudományjal és tapasztalattal kellene birniok s legfontosabb működésöknek egy czélt, a haza javát tűzni ki. — De nézzük meg 11 éves multját. Nem akarok politikai bírálatot mondani az ország ügyeinek tárgyalása felett, ezt igazolni vagy kárhóztatni fogja a jövő és a történelem, — csak különösen azon választásokra fordítsuk figyelmünket, melyeknél a nép meg-

vásárolt és öntudatlan eszköznek tekintetik, s ez eszközt mennyi titkos, tiltott és erkölcstelen ut mód van megnyerni? s az elmúlt évtizedben bizonyára annyi használtatott fel, hogy a jobbérzésűeket a tapasztalatok által valódi politikai utálat töltötte bé. Ne higyjük, hogy az eszközzé aljasított nép nem gondolkozik, sőt már nagyon is belát az eseményekbe, tanul, példát vesz, s kisebb körben bár, de mételyező ismereteit a maga czéljaira törekszik felhasználni, — árt szab szavazatának, veszteget saját és mások érdekében, — „hiszen ha a nagy uraknál nem véték, miként lehetne az a szegényeknél? Ez téves ugyan, de keserű igazság. Bűnünk az, hogy minél nagyobb valakiben az ambízió, annál könnyebben nyul erkölcstelen eszközökhöz, minél nagyobb befolyással bír valaki a közjólét előmozdítására, annál inkább távozik feladatától, és mindig előbb szolgál saját érdekének, mint a közügynek; első az én, második talán a közügy, s ha az én vágyai, óhajításai igénybe veszik az egész ember munkásságát, a közügy maradhat, szenvedhet a haza vesztére. Mikor lesz országgyűlésünk oly testület, melyhez önzés, pártviszály, tévedés és több gyarlóság nem fér? mert ha fért, elveszett nimbusa, és az iránta való tisztelet, bizalom helyett a kételkedés, bizalmatlanság, önérdekkeresés veszik körül, s ennek hatása kétségtelenül erkölcsi sötétséget s annak következményeit idézi elő a haza közpolgárainak lelkében is. Ragályos kórrá lett a képviselőség keresése, — *gradus ad majora*, — betegséggé a demoralizáló eszközök használata. Némelyek talán szépítésből mutatnak az angolországi vagy francia, német követválasztásokra? a hol szintén vannak esetek a megvesztegetésekre, lélekvásárlásokra. — Tudom én azt, hogy a hol emberi társadalom van, ott kell lenni bűnnek is, de mig a nevezett mivel államokban mint ritka esetet mutat fel a hir egy-egy immoralis eljárást, addig minálunk a ritkább eset, hogy valakit bizalom, érdem, és jellem tegyenek képviselővé. Nem csudálkozhatunk, ha még egy köz-

tiszteletben álló, vagyonos, tekintélyes hivatalban levő uri ember fellépésével is a józan köznép fia előre erős meggyőződéssel állítja, hogy csak nagyobb hivatal nyerhetés reménye vitte rá, mert hiúság vagy még inkább haszonvágyból, multjával folytonosan hirdetett meggyőződéssel egészen ellentétes pártállást foglalt el, csak hogy czélt érhessen. Mit tanul ilyenektől a nép? És mit mondjunk a hozott törvényekre? azok hiányait lépten nyomon kimutatja a tapasztalat, s míg az tapasztalat, s míg az egyik törvényt kérlelhetetlen szigorral végrehajtják, — adó, — katonakötelezettség — sok nem kevésbé fontos törvény a papiron marad, és a nép guny tárgyává van téve, p. o. vallásegyenlőség, közoktatás.

Volt idő mikor a magyar főúri körök idegenek valának e hazában, kincseiket külföldön tékoztatták, anyanyelvünket nem birták, s csak néha vendégképen jöttek birtokaikra, hogy unalmukat azzal is üzzék. Nem így van legalább részben ma, e téren valódi kedvező haladást észlelhetünk, főúraink itthon élnek, élveznek,*) sőt többen munkálkodnak a közügy terén és áldoznak is. Elismerést szavaznak azoknak, kik méltók reá, de nem titkolom el, hogy még többet, még nagyobbat vár tőlök a haza, a nép. Sok munkatér néz még reájok, melyeknek elhanyagolása a köznépre rossz benyomást tesz és a szivekben egy ürt hágy, melynek betöltésére a főúrak részéről leereszkedés, hasznos munkásság, áldozathozatal és valódi honszeretet kívántatik. — Ismerek főúrat, kik a közélet terén igen nagy szerepet visznek, s mint ilyenek az áldozathozatal elől sokszor félre nem vonulhatván, megteszik kényszerült adakozásaikat; de a közelükben levő szerényebb körben, hol a világ nem tudja, közügy, vallás, egyház nagyon csekély vagy éppen semmi áldozattételeket nem ismeri. A mulasztás még mindig bűn, melyet nem felejt el a nyomor gyermeke, s habár tagadhatatlan, hogy a féltudakos hamis próféták befolyása nagy, de másfelől a látottak is erősen szűlik és táplálják a nép kebelében a kommunisztikus-demokrat eszméket.

Eleitől fogva legnagyobb tere, legtömörültebb ereje és befolyása volt minden tekintetben az ország állapotára az ugynevezett középosztálynak, nem csak azért mert nagy számat képvisel és anyagi, szellemi tulsulyal bír, hanem azért is, mert ez adta és adja a legtöbb hivatalnokot és tisztviselőt az ország igazgatására, és ez által ez osztály közvetlen érülködésben van nemcsak a magasabb körben

*) Bizony most is sok tékozolja vagyonát külföldön. Szerk.

élőkkel, hanem még inkább a nép alsóbb rétegével, s úgy magán mint hivatalos élete, munkássága, mintegy nyiltan áll azok előtt. — Innen befolyásuk nagy, de éppen ezen nagy befolyás sokszor igazságtalan és törvénytelen gyakorlata az, mely legtöbb kárt tehet és tesz a nép erkölcsi vallásos életében. — Ha most egy megyei tisztújítást végig nézünk, nincs ugyan ezerekre menő kortes had, nem foly vér, bor és annyi pálinka, mint a régiebb időben: de a szelidebb és kisebb körű korteskedés nem kevésbé bűnös eszközöket használ kitűzött tervének végrehajtásában. — Legtöbbször nem tudomány, jellem, képesség és érdem, hanem párt — családi — és önérdek vezet mindenkit, és sokan lesznek méltatlan, képtelen, gyakran még kétes jellemű tisztviselők is a nép közvetlen kormányzói és birái, — s ha a nép látja a hanyagságot, önzést, pártoskodást, roszakaratot: — minő erkölcsi hatása, mily meggyőződés ápolója lesz az ilyen és hasonló tapasztalat?

Meggyőződésem szerint a polgári társadalomban legtöbb miveltséggel, gyakorlati tudománnyal, jellemszilárdsággal kell birni az ügyvédi és birói osztálynak, s mindenesetre ezek vannak leginkább hivatva arra, hogy a törvényes igazság fegyverével védjék az emberi jogokat, oltalmazzák az önkény és erőszak ellen a szabadságot és elnyomott ártatlanságot. Hogy mily véleménynyel van róluk a nép, erre eszembe jut egy jellemző eset. Egy egyházban a gyűlésen kérdésbe jött, kell-e legátus vagy nem? Feláll egyik földmives s azt mondja: „ha olyan legátus jön, a melyikből pap vagy tanító lesz, szivesen elfogadjuk, de olyan nem kell, a kiből ügyvéd akar lenni, mert nem akarunk önként olyan bűnt elkövetni, hogy önként eszközt nyujtsunk segélyünkkel azon czélra törekvésének, melyszerint egykor a szegény emberek keserves keresményeit zsebelje.“ — E felfogás tulzott ugyan, de létezik. — Igaz, hogy a törvények hiányossága is sok menekülő utat hágy a gonoszságnak; de azon tapasztalat sem tagadható, hogy sokan a törvény betűiben nem annyira az igazságot, mint az emberi ész furfangjával a mások megrontását engedélyező kétértelműséget, félremagyarázhatóságot keresik, és úgy használják fel, hogy a védenczek érdeke eljárásukban másodrendűvé lesz, első mindig saját zsebük, s akárhányszor megtörtént példa, hogy a perlekedő felek akkor ábrándulnak ki, midőn a per tárgyát felemészti, — sőt gyakran tulhaladja a perköltség. — A ki közvetlen érülködésben van a néppel, az tudja, hogy mily

hatása van a mai korban a polgári törvényeket kezelő osztálynak nem csak anyagi, hanem épen az anyagi ügyek helyes vagy helytelen és igazságatlan elintézése által — annak szellemi és erkölcsi életére. Hivatal, s annak munkaköre legtöbbször nem a czél, közügy iránti lelkesedés és szeretet által van betöltve, — nem is tisztességes, lelki testi jólétet biztosító emberi pályatér, — hanem a szó teljes értelmében eszköz az anyagi vagyonszerzésére; és ennek szaporítására lázas sietséggel, minden más érdeket mellőző kapzsisággal tör a tudomány és hatalom sok embere. — Csak tekintünk meg egy katonasorozást, — hányan ki játszák a törvényt, mennyi útja módja van felhasználva a vesztegetésnek, zsarolásnak? hányan szabadulnak meg a törvényes kötelezettség alól titkon kialkudott s előre lefizetett pénzmennyiségért? —

Itt nem hallgathatom el azon szomorító tapasztalatot, hogy nemzetünk történetében oly nagy szerepet vivő, most is nagy befolyásu középosztály családi élete erkölcsi tekintetben súlyedez s napról napra alább száll. — Főleg kis községeinkben az uri családok élete a nép szemeláttára folyik le, s azok példaadása, könnyelmű és laza viselete az erkölcsiség felfogásában a népet is felületesebbé teszi s gyakorlatilag magával ragadja, s így megtörténik, hogy egyesek romlott erkölcsé egész községekben veti el a veszély csiráit. Igaz ugyan, hogy arra is vannak esetek, miszerint a nép egészséges alaptermészete vagy vallásos jámborsága undorral fordul el a látott rossz példáktól, vagy a korán öntudatra jutott nép egyszerű józan eszével idejekorán gyógyítja meg a kezdődő bajokat. — S ez aztán igazi szerencse.

S—s.

(Folyt. köv.)

Rövid tünődés a miniszter toasztja felett.

Megjött tehát, habár nem hivatalos formában és színezetben is, a megnyugtató az elhíresült pontozatokra nézve; sőt biztosítást ad a miniszter, hogy a protestánsok vallásának és önkormányzati jogainak épen ő egyik legnagyobb tisztelője. E nyilatkozat épen attól, kitől a támadás eredett és akinek módjában is áll ellenséges indulatával sok rést ütni a protestánsok autonómiáján, kétségkívül örvendeztetőleg hatott megtámadott iskolaügyünk miatt aggódó lelkeinkre. Találkozott is egy magas állásu egyházi hivatalnokunk, ki a meglepetés első perczeiben sietett felköszönteni a nyilatkozó minisztert. Mi is szívesen éltetjük a miniszter urat, mint jóakarónkat, mihelyt tettel mutatja meg, hogy a protestáns vallásnak tisztelője és a protestánsoknak a tanügy előmozdítására törekvő mindig aldozatkész és lankadatlan buzgalmában nem akadályozólag, hanem hivatali kötelességé-

ből kifolyólag támogatólag és segítőleg közreműködni kész. De csak is ekkora tartjuk fenn üdvözetünk kifejezését. — Most még van némi aggodalmunk, a mi tartózkodásra int. Ugy látszik, hogy abban a toasztban a pontozatok keletkezésének története a miniszter igazolásául van feltüntetve s a bizonyítás sulypontja abba a körülménybe lett helyezve, hogy a főgondnokokkal tartott értekezleten épen egyik nagy hírű protestáns tekintély kérte fel a minisztert a vitatás alá kerülő tárgyaknak, vagy saját czélzatainak — mert hiszen a dolog természetét tekintve csak erről lehetett szó — irásba foglalására. De épen ebben a körülményben mi nemcsak igazolást nem találunk, hanem rosszat is sejtethünk, mert igaz ugyan, hogy ilyen nagyfontosságú ügyben határozottan megállapított és kifejezett elvekre nézve lehet csak egy értekezletnek nyilatkozni, különben szerte-szélyel csapongnak a vélemények, a mi miatt alig tájékozhatja magát bárki is a biztos megállapodás felől; de az is igaz, hogy ha a miniszter által előterjesztett nézetek összhangzatban lettek volna a protestáns autonómia eddigi gyakorlatával, vagy legalább nem ellenkeztek volna azzal, az értekezlet szépen tárgyalhatta volna azokat és egyenesen biztosíthatta volna a minisztert, hogy azok ellen a protestánsoknak kifogásuk nem lesz. Csak a főgondnokok eljárása lett volna egy kissé szokatlan, de ezt a protestánsok könnyen megbocsáthatták volna. De nem így történt. Felkérte a miniszter czélzatainak irásba foglalására, hogy majdan a főgondnokok és püspökök nagyobb értekezletében tisztán és világosan látható legyen a tárgyalandó ügy a maga teljességében. És épen abban, hogy új és pedig szélesebb körben leendő tárgyalás végett kívántott az irásba foglalás, lett gyanussá a dolog.

Abban sincs felfedezhető az igazolásnak nyoma sem, hogy Szász Károly tanácsos ur foglalta irásba a pontozatot, mert ő, mint hivatalnok, egyenesen azt tehette a mit főnöke utasításul adott. Nem tehetjük föl az egykori nagyhirű és prot. lelkipáztorról, ki a protestantismus szabad légkörében növekedett fel és működött annyi ideig, a ki egyháza és annak tanügye dolgaiért ma is melegen érdeklődik, hogy sajátjának vallaná a pontozatok tartalmát; de ha saját meggyőződésben ő maga ajánlotta volna is azokat a sérelmes pontokat, a miniszter elébe kerültek azok, és mint a miniszter előterjesztése jutott az értekezlet elé. Tehát bárki irta, magáévá tette azokat a miniszter.

Egyébiránt nincsen ok arra nézve, hogy a pontozatok tartalmának egyenesen a minisztertől származásában csak egy pillanatig is kételkedjünk. Annyira a miniszter jól ismeri czélzatai vannak azokban lefektetve, hogy a kétely legkisebb árnyalata sem engedhető meg. Nehány év óta a superintendentiák jegyzőkönyveiben foglalt feliratok világosan mutatják, hogy épen a mai cultusminiszternek nem is titkolt vágya volt a legfőbb felügyelet jogczimen az iskolai ügyekben a felügyelet határát messzetulszárnyaló intézkedésekre is kiterjeszteni befolyását. Minden lépten-nyomon újabb és újabb jogszerzés, továbbá még oly ügyekben is korlátozása a prot. autonómiának, melyekben a legnagyobb elnyomatás sötét korszakában is szabadon intézkedhettek, volt a miniszter törekvése egész a pontozatokig; ezekben pedig nem akart mást, csak azoknak a jogoknak törvényesítését, melyekért eddig kisebb-nagyobb eredménnyel küzdött, csak az egyház iskolai vagyonainak kezelésébe való beavatkozás, az iskolaügy

életföltételének intézésébe gyakorlandó kormányi befolyás biztosítását. — Csak ezeket szerette volna, egyebet semmit.

És sajátságos! Ily előzmények után mondja a miniszter, hogy csak a dohány monopoliumnak barátja, az iskolaügy centralisatiójának legnagyobb ellensége, — hogy tisztelője a protestáns vallásnak és autonómiának. Ellensége a centralisationnak, a jogok folytonos csoportosítása illetőleg szerzése és ekként a kormányhatalom kiterjesztése által mégis a centralisatió felé törekszik! Tisztelője a protestáns autonómiának, a protestánsok irányában mégis a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetik! Megköszönjük mi autonómiánk iránti tiszteletét, hálásak is leszünk érte, csak ne nyilatkozzék autonómiánk jogkörének hátrányára. Jogaink nekünk szent örökség; felekezeti lételünket tették azok lehetővé a múltban, biztosítják a jelenben. Iskolánkat őseink és mi áldozatfílléireinken alapítottuk; ezért a miénk ez, elidegeníthetetlen sajátunk; az ezekben és ezekre való intézkedési jog is a miénk. És ne féljen a kormány, hogy ez iskolák nincsenek jó kezekben. Tekintsen elfogulatlanul a multa — Mi őseinknek a tanügy terén is méltó utódai óhajtunk és törek-szünk lenni.

Sajátságosnak tűnik fel tehát a multak világánál előttünk a miniszter toasztja mind a centralisatiót mind a protestáns autonomia tisztelését illetőleg; mi mégis teljes bizalommal vagyunk a jobb jövő iránt. A miniszter ünnepélyes nyilatkozata szent előttünk, mint bármely becsületes és jellemes embernek adott szava. — A miniszter kimondta, hogy autonómiánkat tiszteli, — e tisztelettel pedig a bizalmatlanság nem fér össze. Ha tiszteli, bizalommal is kell viseltetnie. És eddigi háborítatásunknak a bizalom hiánya, a bizalmatlanság volt oka. Most a bizalom, legalább emberi számitás szerint, megvan; a baj forrása tehát megszűnt. Abban a szép reményben vagyunk azért, hogy jövőre a miniszter az eddig követett akadályozás helyett ezentul teljes erővel lesz segítségünkre iskolaügyi nemes törekvésünkben. És ha így lesz, szívünkben kiáltjuk mi is: éljen sokáig, boldogul éljen!

..... i

TÁRCZA.

Az erkölcsi és vallási nevelés eszméinek fejlődése a francziáknál.

(Nyolczadik közlemény.)

A rend helyreálltával, mint várható volt, a francia szellem ismét foglalkozni kezd a békés haladás eszközeivel s ezek közt a neveléssel. Kezdetben gyéren, később mind sűrűbben jelentkeznek a paedagogia művelői. A consulatusnak már megvan a maga paedagogusa *Jules Joseph Virey* személyében, kinek *De l'education publique et privée des Français* című könyve 1802-ben Párisban jelent meg.

Virey még fél lábával a forradalom talaján áll, melynek eszméit vallja most is, noha szörnyüségétől borzad; hazájának dicsősége, nagysága lelkesedéssel tölti el, de fájlalva érzi, hogy a valódi műveltség, a tiszta erkölcsiség, a nemzeti nagy jövőnek e belső biztosítékai, hiányzanak a francia családokban, hiányzanak a hatalomra jutott középosztálynál, mely vajmi hamar utólte az egykor kiváltságos osztályokat gögös tudatlanságával s romlottságával. — *Virey* még a

XVIII. század eszme körében mozog; vallásban, bölcsészetenben úgy mint a politikában szabadelvűnek mutatja magát; az a mit ő kárhóztat s amit hajlandó felelőssé tenni minden bajért, a *Helvetius*-féle egoismus s a *Holbach*-féle atheisticus materialismus. Ezt már ő is sokalja. Ő azt akarja, hogy a francziák legyenek mind *erényesek, tanultak s hasznosak* hazájuknak és az egész emberi társadalomnak. Ezt reményli ő a neveléstől.

A collegiumi neveléssel egyáltalában nincs megelégedve, S nem is lehetett, ha csakugyan olyan volt az, milyenek ő festi. De még kevésbé bizott az apák és anyák nevelői képességében és jóakaratóban. Annál fogva ő oly közös és nyilvános nevelésről álmodozott, mely a családokat egyszerűen felmentené ebbeli kötelességük alól. Különös kicsinyléssel beszél az asszonyokról, ezekről a „másodrendű lényekről, kik nem valók egyébre, mint szerelmeskedni, gyermeket szülni és dajkálni.“ S mégis — furcsa következetesség! — a leány gyermekek nevelését az „ilyen“ anyák kezébe akarja meghagyni, miután azoknak úgy sem kell egyébre érteni, mint a háztartáshoz, no meg egy kicsit énekelni, áhitatoskodni; a tanulnivalókból elég ha olvasni, írni tudnak. — a többit meghozza a társalgás, a jó színművek (például Molière „Femes Savontes“-je) látása, csak ne az „átkozott“ regények, e mételyei a női erkölcsöknek!

Virey az erkölcsi nevelést tekinti első dolognak. Ő hajlandó megkorbácsoltatni minden gyermeket, ki ismereteivel akar fényleni a helyett, hogy jó szívével nyerné meg az embereket. Hanem ez az ő erkölcsi eszménye épen nem keresztényen erkölcsileg, istene nem a keresztényiség istene, noha nem mulasztja el hódolatát eziránt kifejezni. Előtte a vallásalapítók s a „birodalmak alapítói“ egyként tanítói az emberi nemnek. A vallások „olyanok mint a szenvedélyek: elenyésznek szívünkben, mihelyt azokat a hideg ész szemével tudjuk vizsgálni.“ De hát akkor minek akarja a vallást a gyermek kedélyébe beoltani? vagy ha az csupán az érzellem dolga, miért akarja azt később megértetni? Rousseauval egyetért abban, hogy az erkölcsi és vallási igazságokat a kis gyermek még nem képes felfogni; sőt úgy látszik, a nagyokban sem sokat bizik. Nem is veszi ő komolyan a vallást, mint ilyet; az ő vallása: az erkölcsi törvények, jobban mondva a parancsok, tilalmak, ugymint a legrégebb népek törvénykönyvében feltalálhatók. Nagyobb hatás kedvéért egy kis vallási komédiát ajánl eljátszatni a 10 éves gyermek előtt a „nyilvános“ nevelő intézetekben. S ezt ajánlja egész komolyan. — Össze kell gyűjteni a tíz éves tanulókat, megmondani nekik, hogy van egy Isten, ki az eget és földet teremtette. Aztán éjjel egy temetőn át kell vezetni a gyermekeket, képzeletükben feltámasztani a holtakat, kik a pokolban büneikért gyötörtetnek. Majd szigorú erkölcsi leczkét kell nekik tartani egy feketével bevont templom-boltozat alatt, kísérvé afféle titkos jelentőségű symbolumoktól, mint az eleusisi mysteriumok vagy a szabadkőművesek felavatási szertartásai; szerteszét emberi csontvázak legyenek láthatók, mint majd az itéletnapján sirás és fogcsikorgatás rémes hangjai hallassanak stb. stb. „Ha — mondja végül *Virey* — e látomás sem vésődik be növendékeitek lelkébe haláluk napjáig, egész neveléstelek kárba vésztek, nem képeztetek mást, mint gonosztévőket.“ . . .

Semmi figyelemreméltót nem találunk *Jean Baptiste Mennesson, de Sales d'Amalric, Duviolier, Jauffret, Segur, Heilmann, Bidon* és *Blanchard* könyveiben, ha csak *Heilmann* azon eredeti ideáját nem találjuk ilyennek, melyszertint jól nevelt (értsd tanult) embereknél az erkölcsi tökéletesedés fokról-fokra halad, mignem a bün oly ritkaság lesz, mint a nyelvhibák a gramatikához értő embernél. Bár úgy volna. Veszteség nélkül mellőzhetjük *Lacour*-nak és *Mutel de Boucheville*-nek verses paedagogiáját, valamint *M.-me de Renneville* „Lettres d'Oktavie“-ját, melyben egy intézeti növendék ir dicsbeszédet a növendék nevelési rendszere felől. Ezek kivétel nélkül harmadrendű írók. *Marc-Antoine Jullien* irodalmi ember s elismerésre méltó komolysággal és alapos-

sággal szedi össze, ami jót vagy rosszat az utóbbi század a paedagogiában produkált; de ő maga nem tudott azokhoz adni semmi sajátságát. Több önállósággal ír az általa szerkesztett „Revue encyclopédique“ egyik munkatársa *Sanquaire de Soulligné*.

Ennek *Conseils d'un père et d'une mère à leurs enfants sur l'éducation des filles*-jében egy gyöngéd atya s egy értelmes anya osztogat jó tanácsokat leányainak a nevelés nagy feladatának teljesítésére. Érdekesen vannak ebben feltüntetve a nevelőintézetek fogyatkozásai. A leírásban lehet tulzás az akkori intézetek festésében is, de igazság a maiakra vonatkozólag is sok van. Összejön az ily intézetben egy sereg fiatal leány, kiknek együttlétét már a köztük levő különbség veszélyessé teheti. Mindnyájok szive szeretetre vágyik, annál inkább, mert a szenvedélyek korszaka már közeledik; egészen átadják magokat egymás társaságának, egymás hatásának. Ki vigyáz rájuk, ki óvja meg őket a fenyegető szerencsétlenségtől? Talán a nevelőnők, kik azért vannak mellettük, hogy pénzt keressenek? „Hiszen ez intézetek, mint egyéb vállalatok, speculatio tárgyai. Az önérdek számíttatja ki, minő fokát alkalmazzák a nevelőnők a szigorúságnak, meg azon hatás, melyet e szigor az intézet előmenetelére s reputációjára gyakorland. Sokkal előnyösebb megnyerni s ámitani a szüléket, mint megsérteni őket becsületökben vagy hiúságukban azzal, hogy leányukat, bármily romlottak legyenek, elkeressék az intézetből; hagyják tehát azokat továbbra is a nyáj közepette terjeszteni a mételet. — — — Amely leányok gazdag és előkelő családból valók, azokat rendszeren kényeztetik a nevelőnők, mint akiknél ezzel kilátás nyílik a későbbi pártfogásra; ezeket aztán el is kapatják, hozzá szoktatván, hogy nagyoknak képzeljék magokat, míg más szegényebb sorsú leányok naponta új meg új megaláztatásnak vannak kitéve. — — — Erkölcsstanra is tanítják őket; hol nem tanítják azt? Adnak nekik abból leczkét köznap, kimért szavakkal, unalmas pédanteriával, hidegen; a leczkére senki sem hallgat, az előadást kísérő megjegyzések nem arra valók, hogy érdeklődést keltsenek. Ehhez járulnak az áhitatgyakorlatok, melyekben a helyett, hogy a vallás nagy és felséges eszméit nyujtanák, csak gyötrik a növendékeket aprólékoságokkal, szócsépeléssel, melyek inkább eltorzítják a vallást s örökre meguntatják a növendékekkel azon ígét, melyet meg kellene velök szeretetenni. S a tanárok? ezek leróják rendszer leczkéiket, melyért megfizetik őket akár jól akár rosszul végzik; nagy dolgot nem csinálnak abból, igen jól tudván, hogy a szülék nem várnak többet leányaiktól mint a tehetség felszínét, különben is mindjárt elfelejtik, a mit tanulnak.“ . . .

Az intézeti nevelés felett előnyt ad *Sanquaire de Soulligné* a házi nevelésnek s ehhez főkéllék a szüléknél a szeretet. „Szeressetek — ugymond — szeressetek nagyon, a szeretetteljes szívnek semmi sincs lehetetlen.“ — „Hogy hatalmatok leányaitok felett korlátlan legyen, nincs szükség egyéb alapra, mint a szeretetre és igazságosságra.“ Ez a szeretet, melytől *Sanquaire* annyit vár, nagyon emlékeztet azon szeretetre, melyről az új-szövetségi szentkönyvek szólnak. De hogy *Sanquaire* csakugyan a keresztényi reminiscenciák hatása alatt ír, még inkább kitetszik a *keveléséről* tett nyilatkozataiból, melyről azt mondja leányainak: „ez rettenetes vétek, ez okozza az emberiségnek legtöbb baját, ezt nagyítás nélkül lehet nevezni az emberiség gonosz szellemének . . . ez egy caméleon, s kiváltképeni ellensége a ti nemeteknek, melyet elcsábítani s romlásra vezetni annyi féle eszközzel rendelkezik.“ Még egy jellemző idézet! „Nem a parancsok megválasztása a legnehezebb a nevelésben, hanem azoknak szívbe vésése. E végből el kell zárni minden utat, melyen a rossz oda behatolhatna, uralkodni minden felett, mi a gyermeket környezi, kiszámítani a látszólag csekély fontosságú cselekmények következményeit. . . . Az érzet megolvasztjátok, vegyítitek, előkészítitek, mielőtt alakba öntenétek. Tegyétek ugyanazt gyermekeitekkel is: sohase

kisértsetek meg erős benyomásokat tenni azokra, mielőtt szívök vagy elméjük a befogadásra elő nincs készítve.“

Ugyanazon évben (1810), melyben *Sanquaire* könyve, jelent meg *Gasc* tanártól is egy kis értekezés a nők neveléséről felolvasatva Páris egyik leánynevelő-intézetében. Az értekezés célja hihetőleg a *Sanquaire* által keltett rossz hangulatot a nevelő-intézetek iránt ellensúlyozni a közvéleményben. Páris nevelő-intézetei ez időben sokat tartottak magokra; ugyanazon fölényt igényelték magoknak az európai más intézetek fölött, melylyel a császári hadseregek bírtak más nép katonái fölött a napoleoni hadjáratokban. — *I. Napoleon* gondja kiterjedt ez intézetekre is. Az ő pártfogása alatt virágzott az *ecoueni* (Seine en Oise megyében nem messze Páristól) intézet 1807-től 1814-ig annak a *M.-me Campan*-nak igazgatása alatt, ki egykor *XVI. Lajos* unoka nővéreinek felolvasója, majd egy *saint-germaini* nőnevelde tulajdonosa volt. Az ő nézetei a nevelésről ismeretesebbek, miután „*De l' Education*“ cím alatt halála után közzétették (1824-ben). Kevés elvet, annál több s minutiosusabb szabályt találunk e könyvben kellemes irmodorban közölve; az elvek emelkedettségének hiányát pótolja némileg a gyakorlatosság s a finom tapintatosság. Van a *M.-me Campan* művében keresztényesség is annyi, amennyit azon idők divatja kívánt. Növendékei, mint mondja, szeretik az ő vallásos kötelességeiket, buzgón, őszintén imádkoznak Istenhez, van annyi meggyőződésök, amennyi a családok és a társaság vallási gyakorlatához elég. Ajánlja az ó-szövetségi könyvek olvasását mint előkészítőt az evangéliumokra és katechismusra. A regények olvasását, ha azok jól meg vannak választva, megengedi. A gyermekbáloknak ellensége, de nem a leánykák táncmulatságainak. A művészetektől kissé fél, hogy a képzelgésre különben is hajlandó nőket entuziasztáská tesz. Az engedelmeséget fő motívumnak tartja a jó nevelésben. Utasításaiban néha kicsinyeskedő. Így hazugságra vezetőnek tartja az anyák azon mulatságát, midőn az alig egy éves gyermekök fejét befedik s azt kiáltozzák hova lett az én kislányom? nincs sehol! elveszett! — Hogyha esetleg beteg lesz ne iszonyodják az orvosságtól, ő kicsiny korától kezdve hozzászoktatja a gyermeket valami keserű italhoz stb.

E két könyv megjelenési éve közé esik több kisebb becsü paedagogiai mű közrebocsátása. Így a *M.-me Fabre d'Olives*-é, melyben roszalva van az anyáknak azon tartózkodása, hogy leányaik előtt a leendő feleség és anya kötelességeiről nem mernek beszélni; *Baillet de Ste-Martha* „*Nouvelle Tusculanes*“-ja s a phrenolog *Spurzheim* „*Essai*“-je. — Örvedetesebb volt az a mozgalom, mely a népoktatás érdekében, mint Európa egyéb államaiban, Franciaországban is megindult a jelen század első évtizedeiben. E mozgalom vezetői közé tartoztak a francziák közt: *Larochefoucault-Liancourt*, *de Lafayette*, *Degérando*, *de Jussien*, *de Lasteyrie*, *Jomard*, *Delessert*, *Guizot*. Akadt több követője *Pestalozzinak* is; valamint a *Bell-Lancaster*-féle tanítási mód sem maradt megkísérletlenül. A „módszer“ jelszóvá lett Franciaországban is. *Gaultier* abbé „játékos tanmódja“ és *Jacotot* analitikai módszere az olvasástanításban: ez igyekvések termékei.

Dr. Bihari Péter.

(Folyt. köv.)

BELFÖLD.

Gyulán, szept. 18-án. 1879.

Tisztelt Szerkesztő ur!

Engedje meg, hogy a becses lapjának f. évi aug. 30-ki számában: „Tanfelügyelői tévedés“ czime alatt megjelent cikkre az igazság érdekében megtehessem a szükséges észrevételeket.

Egyszer Ó-Budán egy rendőri közeg azon hirrel lepte meg előljáróját, hogy egy sütőmester az imént egy sütőlapáttal agyonütötte az inasát. Az ennek folytán elrendelt

vizsgálat azonban kideríté, hogy a dolog nem egészen úgy áll, mert nem Ó-Budán történt, hanem Szt.-Endrén, nem is sütőmester, hanem egy mosónő, nem a sütőlapáttal, hanem egy pálczikával, nem az inasát hanem a kis kutyát, végre nem agyon ütötte, hanem csak kiverte a konyhából.

E bohó adoma jutott önkénytelenül eszembe midőn a fent említett „Tanfelügyelői tévedések“ czimű cikket olvastam, mert én is abban a kedvező helyzetben vagyok, hogy bebi-nyithatom, miként a rám olvasott „Tévedések“ sem nem „tanfelügyelőiek“, sem nem „tévedések“ s így a cikkírónak egész munkája kárba veszett.

Czikkíró ugyanis egész terjedelmükben közölvén amin. jelentésnek Békésmegyére vonatkozó, általában elismerő megjegyzéseit; ezek közül, feltűnő lelkiismeretességgel kiemeli azon 3 pontot, mely kevésbé kedvezőnek látszik s ezekben nagy mohón megvetve lábát, Isten nevében sikra száll ellenem.

A támadásnak alapját a miniszteri jelentésnek következő pontjai képezik:

1) „Nagyobbrészt lassu haladás jelzé e megye f. évi iskolai állapotát.“

2) „A beszéd- és értelemgyakorlatok a r. k. iskolákban adattak elő legsikeresebben, a többi felekezetek tanítóinak nagy része nincs tisztában e tantárgy céljáról.“

3) „Az anyanyelv csaknem kivétel nélkül hibás módszerrel, igen elméletileg tanított.“

Vegyük sorba a pontokat.

Hogy miként lehetett azon ítéletet: „Nagyobbrészt lassu haladás“ stb. *tanfelügyelőinek* nézni, alig érthető. De úgy jár a kinek láthatára nem terjed tovább saját temploma tornyának árnyékánál és mégis ítélő bíróként akar szerepelni oly ügyekben, melyeket csak országos szempontból lehet helyesen megítélni. Bizony az a szó, hogy „lassu haladás jelzi e megyei f. évi iskolai állapotát“ — *távrolról sem tanfelügyelői ítélet*. Az iskolák stat. adatait az iskolai előljárók: *lelkészek* stb. szolgáltatják be; a tanfelügyelők összeírják, földolgozzák s fölterjesztik. Hogy már most X. vagy Y. tanfelügyelő megyéje *miként haladt ez évben* a többi megyékhez képest, azt X. vagy Y. tanfelügyelő nem bírja megítélni akkor, mikor adatait fölterjeszti, hanem csak akkor, mikor a min. jelentést a nagy közönséggel egyidejűleg véve, evvel együtt a többi megyék adatainak is birtokába jut. E szerint a tanfelügyelő nem is képes és nem is illetékes ilyen mű ítélet hozására és fölterjesztésére. Illetékes egyedül az országos statisztikai hivatal (vagy a minisztérium) melynél az összes adatok összefolynak. Bizony azon ítélet, hogy „Lassu haladás stb.“ oly osztályzat, melyet *nem én adtam* a megyének, hanem *én kaptam* onnan felülről a megyével együtt.

Ha már most a „békésmegyei“ több megfontolással, mint Istenben vetett bizalommal fogott volna a megtámadás nagy munkájához, akkor nem jutott volna abba a mulattató helyzetbe, hogy engem, kit a lelkészekkel és tanítókkal viszályba hozhatni vél, oly buzgó szavakkal véd, minőkkel én védném magamat, ha nekem is a helyzet örökös félreismerése volna fátumom s ha megfontolásom nekem is kisebb volna „jóakaratomnál.“

Halljuk már most e támadni akaró védelmet: „Lassu haladás! Hiszen a józan haladás nem is lehet rohamos (közönöm az elismerést!). Melyik megye az, a mely lázas mohósággal halad a tökéletesedés útján? (Olyan csakugyan nincs.) Egy megye nem olyan kicsiny test, hogy azzal oly könnyen lehessen mozogni. A lassu de biztos józan haladás feltételezi az érett megfontolt kivített minden dologban.“ — Elég! Elég! Mintha csak egy tétlenül idejét elpipázott kartársam szerencsétlen önvédelmét hallanám a miniszter ur kihallgató termében.

De sem nekem, sem Békésmegyének nincs okunk ily szerencsétlen védekezésre, mert az az osztályzat, hogy „lassan haladunk“ elég világosan constatálja azt, hogy *haladunk*, a minek csak örülhetünk és hogy e haladás *lassan* történik, annak okát odafent épen oly jól tudják, mint mi, sőt tudják egész Magyarországon, hogy míg tavaszon át már 9 év óta szakadatlan sorban a három Körös vize borítja lakosságunk szántóföldjeinek egy részét, másikán az aszály végzi helyette az aratást és hogy ily viszonyok között a „lassu haladás“-ról szóló ítéletet nem kicsinyítő *gáncsolást* hanem kitarásra ösztönző *dicséretet* jelent.

Igy lett a „tanfelügyelői tévedés“-ből „országos igazság“ s a „sulytó vád“-ból bátorító dicséret és elismerés, melyet mi többi 219,999 „békésmegyeiek“ köszönettel fogadunk.

De cikkíró maga sem bizván abban, hogy az ellenem felhozott vádak illetőleg a kicsinyítő „tanfelügyelői“ ítéletek elegendők lennének az ő céljainak elérésére; saját borotvált szakálára módosítja s még így is fokról-fokra keseríti ama „tanfelügyelői tévedéseket“ s így gondosan preparálva s egy kis gyanusítással fűszerezve adja be a beteg közvéleménynek, mely eddig a tanfelügyelőt legalább tűrhető embernek tartotta.

Lessük meg, hogy keveri ő a keserü mérget a legártatlanabb arczczal sőt tiszta keresztyéni szeretettel és türelemmel a „tanfelügyelői tévedések“ közé.

A legnagyobb tárgyilagossággal felállított eredeti témák így szólnak az ezikk elején: 1) Nagyobbrészt *lassu haladás* jelzi e megye f. é. iskolai állapotát stb. (Lásd fentebb.) A *célnak megfelelőbb* variációk pedig így szólnak a cikk folyamán:

„A *békésmegyei prot. ügy stagnál*. (Ez már jobban fogja megtenni hatását, mint ama bárgyu „lassu haladás!“)

2) *A megye prot. tanügye nem hogy a jeles vagy a jó vagy épen elegendős, de még a gyenge előhaladású iskolák közt sem említhető*.“ (Ugy-e hogy egészen így szólnak a fentebbi témák?)

3) „A jó Sz. J. megfordulna sirjában, ha ébredhetne, hogy az általa meglátogatott iskolák bizony *semmi eredményt sem képesek felmutatni*.“

No így már jó lesz! A ki még ezen sem háborodik fel, az ne is nevezze magát protestánsnak. De nem! Tanügyi dolgokban nem lehet az ember elég gondos és óvatos! Még egy kis *gyanusítást* is keverjünk közzé, ilyen formán. „Az egész jelentésen át meg át érzik a tömjénszag a legnagyobb mértékben.“ — Ugy? Hát ugy vagyunk mi a mi tanfelügyelőnkkel? No megállj!

És miután illetéknépen a legnagyobb mérséklettel és keresztyéni szeretettel alaposan sziven szurta cikkíró a szerencsétlen tanfelügyelőt, így kiált fel (nem a tanfelügyelő,

mert az már holt ember, hanem az istenfélő cikkiró): „Fájdalmas dolog, hogy a közügyben s épen a nevelés ügyében jelenhetnek meg a valótól ennyire eltérő előterjesztések, holott a tárgyas igazság követése épen itt volna leginkább megvárható.“

Teljesen osztom ez egészséges nézetét s a magam részéről csak avval toldanám meg (ha mint holt embernek szabad volna még szólnom) hogy:

„Fájdalmas dolog, hogy valamiképen vagynak rossz órák, melyek másként ütnek és másként mutatnak; úgy vagynak prédikáló férfiak, kik másként beszélnek és másként cselekszenek.“ Ámen!

Legérdekesebb azonban a cikk azon része, mely az igazán keresztyéni szelidséggel irt védő támadás *czélja felől* nem hagy kétségben, mely résznek feladata nyilván egész Békésmegyét felháborítani a tanfelügyelő ellen s a cikkiró fennen lobogó, de *elhagyott* zászlója alá csalni, a tanfelügyelőt pedig megtanítani arra, hogy büntetlenül nem fog e megyében prot. iskolát hatóságilag meginteni.

Halljuk, hogy apostrophálja e czélből az espereseket, lelkészeket, tanítókat:

„Ha ily alaptalan váddal (itt a maga faragta vádakot érti) sujtatik szegény Békésmegye (ne méltóztassék mindjárt sirni), ugyan hova lett érdeme volt espereseinknek? (Hát a sok esperesnek csak egy érdeme volt. Ha cikkiró nem vigyáz, még ő lesz az érdemek elkobzója.) Továbbá: „Minő látszervvel tekintetted óh tisztos H. Á. mély buzgalmaddal, lankadatlan törekvéssel a mi iskoláinkat?“ (Hál' Istennek nem a cikkiróival!)

A tanítókhöz pedig — ez alkalommal kollégáknak nevezvén őket — így szól:

„Prot. tanítótársak! (Halljuk! Halljuk!) Hova tettétek a ti ernyedetlen törekvéteket? Mit tudtok ti? **A semminél is kevesebbet** stb.“ Ugy-e hogy jól adja? Egész kis modern Antonius, a ki M. Junius Brutus ellen lázítja a népet Caesar temetésén a *csitítás és megnyugtató színe alatt*. De hiszem, hogy úgy mint Antonius csak a nép legalját ragadta magával alattomos czélzátaival; úgy az én keresztyén felebarátom is hijában fujta meg a tárogatót — melynek *hamis* hangját régen ismeri egész Békésmegye.

Ennyit az 1-ső számú tanfelügyelői tévedésre.

A békésmegyei tanfelügyelő.

(Vége köv.)

KÜLFÖLD.

Az evangélikus szövetség bási nagy gyűlése.*)

Azokat, kik azt szeretik hinni, hogy az evangélikus mozgalom megszűnt már hatalom lenni a keresztyénségben, nem kevésbé megzavarhatta az *evangélikus szövetségnek* aug. 31-től szept. 6-ig Básielben tartott hetedik egyetemes gyűlése. A „Weekly Review“ szerint nem kevesebb mint 1600 szövetségi tag és küldött volt jelen, kik közül Franciaország csak mintegy 20 küldöttel szerepelt, míg Németország 500, Anglia és Amerika 400 egyénnel volt képviselve, a

*) E gyűlésről való előleges jelentés s egyszersmind a szövetség létrejöttének és mivoltának ismertetése megjelent lapunk 8-ik és 9-ik számaiban. E cikkünk különben eddig térszűke miatt késett. Szerk.

többiek pedig a sajátképeni Svájcából, Ausztriából, Olasz- és Spanyolországból voltak. A „Neue Evang. Kirchenzeitung“ több mint 1700-ra becsüli a megjelentek számát, kik közül 600-an Németországból, 800-an a német Svájcából lettek volna s legfentebb 200 angol és 100 francia nyelvű küldött lehetett jelen. Ez tehát egymástól nagyban eltérő két előadás!

A tagok fogadtatása aug. 31-én délután történt meg a belmissiói czélok ápolására fennálló egyleti-ház (Vereinshaus) díszes nagytermében. A nagy tömeget nem fogadhatta be e terem s azért egy másik gyűlést is kelle improvizálni. Több különböző országbeli küldöttek tartottak rövid beszédeket a néphez.

Másnap reggel félkilencz órakor kezdődött a szövetségi konferencia az ós Szent-Márton templom falai között. — *Sarasin Károly*, volt államtanácsos, a szövetség svájci ágának elnöke nyitotta meg a gyűlést kitűnő beszéddel. „A szomszédos népek fájó hangulata mellett Isten akarta Básiel választani ki, e gyűlés helyéül. — A mint ezen város 1501. július 9-én a svájci államszövetségbe belépett, azon kötelezettséget irták a szövetségi levélbe, hogy „a szétvonást szüntesse meg barátságos közvetítés által.“ Meg is tartotta ezt Básiel, gyakran még önállóságának feláldozásával is; ezt próbálgatta Oecolampadius is Luther és Zwingli közti közvetítésével. . . . Felejtsek el a népek a régi sebeket s mint keresztyének nyujtsanak egymásnak testvérkezet.“ . . .

Ezután *jelentéseket* olvastak föl a *protestantismus vallásos állásáról* a különböző országokban, Svájcban, Német-Franciaországban, Nagybritániában, Hollandiában, Ausztria-Magyarországban (Tardy tanácsos), Amerikában és Skandináviában. Az árny mindenütt nagyobb, mint a fény, csak az angol és amerikai jelentések hangzottak általában kedvezőleg. A jelentések adtak statisztikai kimutatásokat is mindazon országokbeli keresztyén munkáról, melyek feltűntették, hogy mindenütt működnek oly erkölcsi és vallásos erők, melyek önkéntes vallásos és nevelő-intézetek útján sok jót tettek már, míg az állam mindinkább kezdi elismerni a vallásszabadság nagy elveit. Azon első napot igen érdekes, „Básiel és az első angol protestánsok közti összeköttetés“ feletti felolvasás zárta be.

Másnap, szeptember 2-án több fő- és osztálygyűlés tárgyai közül érdekes volt von Orelli, básiel egyetemi tanár és Dr. Godet, neuchateli nevezetes tanár felolvasása „az apostolok evangéliumának változhatatlanságáról.“ — Másutt beszéltek az evangelizációi munkáról Franciaországban és Belgiumban. Ismét másutt „az evangéliom lelkészetére való előkészületről.“ Egy angol-amerikai meetingben a „vasárnapi iskolákról.“ Majd más napon a vallásszabadság kérdését vitatták meg s beszéltek „a keresztyén nevelésről és a modern államról.“ valamint „a spanyolországi és portugáli evangelizációról.“ (Vége köv.) **Csiky Lajos.**

KÖNYVISMERTETÉS.

Tanfelügyelői jelentés Debreczen sz. kir. Debreczen város 1878/9-ik iskolai évi népoktatási állapotáról Szerkesztette Kiss József hajdumegyei klr. tanfelügyelő. Debreczen. Nyomatott a város könyvnyomdájában 1879.

Egy igen alapos szakképzettséggel, kiváló ügyszeretettel, fáradhatlan szorgalommal irt terjedelmes jelentést mu-

tatunk itt be az olvasó közönségnek, mely nagy dicséretet és elismerést biztosít a lelkiismeretes munka által tisztársai legnagyobb része felett annyira kiemelkedő tanfelügyelő számára; elismerést és hálát biztosít épen Debreczen lakosai részéről, mert e város népoktatási viszonyainak összeségéről nemcsak teljes és hű képet nyújt, hanem kimutatja az utat is, melyen a tovább építés nagy munkájának haladnia kell.

Bár egészen Debreczen viszonyaival foglalkozik, nagy kár lenne, ha e jeles mű elterjedése egyedül e város falai közé szorítkoznék; a tényleges állapot feltüntetése mellett oly szép eszméket, a tanulmányozásra gazdag anyagot tartalmaz, hogy belőle igen sokat okulhatna bármelyik egyházközség és tanügyvel foglalkozó is; ezért belőle a közérdekebb és szebb részeket — a mennyire e lap szűk tere enged — közöljük.

Az „Előszó“ után nyomban egy összehasonlító táblás kimutatást találunk benne, mely e város népoktatási állapotát három különböző, de egymáshoz közeleső időszakban tárja elbünk. E kimutatás adatait a szűk tér miatt mellőzni lévén kénytelenek, azokat az adatokat emeljük ki, melyek az elemi iskoláknak múlt évi beléletére és haladására vonatkoznak:

I. A helyi hitvallásuknál.

A 36 elemi iskola közül kettőben volt párhuzamos osztály; 2 fiúiskola volt hat osztályu, a többiek négy osztályból állottak; de az 1879/80-ik iskolai évben több ugynevezett központi iskolában is fel fog állittatni az V. és VI. osztály.

A fiúiskolák a törvényes paedagogiai kivánalmak szempontjából következőleg osztályoztattak: kitünő 12, jó 1, kielégítő 4, rossz 1; butorokkal 2 kitünően, 10 jól, 5 kielégítőleg, 1 rosszul volt felszerelve; taneszközökkel 12 törvényszerűen, 6 jól volt ellátva. A 18 tanterembe összesen 1468 6—12 éves gyermek járt, kik 6 rendes, 6 ideiglenes és 6 segédtanító által oktattattak. Egy tanítóra és tanteremre átlag 81 tanuló esett. A pfiai külvárosban új tanterem építettett, és új tanítószék állittatott fel; a hatvanutczai külvárosban szép új iskola és tanítói lak építettett; a czeplédutczai kisebb és nagyobb fiúiskola helyett a hajdani kaszánya alakították díszes iskolává két tanteremmel és tanítói lakkal.

A 18 leányiskola közül kettő volt 6 osztályu; a leány-növendékek összes száma 1597-re ment; a tanítással 15 rendes tanító és 7 segéd tanítónő foglalkozott; egy tanítóra és tanteremre átlag 79 tanítvány jutott.

A leányiskolai tantermek állapota következő volt: kitünő 8, jó 9, kielégítő 2, rossz 1; iskolai butorokkal 3 kitünően, 13 jól, 4 kielégítőleg volt felszerelve; taneszközökkel 3 kitünően, 15 jól volt ellátva; az eredményt tekintve 8 iskola kitünőnek, 5 jelesnek, 3 jónak, 2 kielégítőnek találtatott.

A lefolyt tanévben rendes tantárgyakon kívül a fiúknak a gyümölcsfa nemesítés, méhészet, a leányoknak konyhakerészet is tanított; a házi ipar több ága tanításának megkezdésére pedig az előintézkedéseket az elemi oktatásügy fáradhatlan vezetője Némethy Lajos iskolaszéki elnök már megtette.

Ismétlő iskola a lefolyt tanév folyamán állittatott fel,

3 a fiúk, 3 a leányok számára; ezekben 188 fiú, 296 leány összesen 484 növendék nyert oktatást.

II. A római katolikusoknál.

4 fiú- és 3 leány összesen 7 iskola van, 4 rendes fitanító és 2 rendes, 1 segédtanítónő vezetése alatt; a fiúiskolák 5, a leányiskolák pedig 6 osztályuak; amazokba 271, ezekbe 202 növendék járt: összes száma tehát a 7 iskola növendékein k 473, melyből egy tanteremre és tanítóra átlag 67 esik.

A fiúiskolák tantermeinek állapota és iskolai butorokkal felszerelése nem kielégítő, taneszközökkel azonban kitünően vannak ellátva. A felmutatott eredményhez képest ez iskolák következőleg osztályoztattak: kitünő 1, jeles 1, jó 2.

A tek. városi hatóság ez évben a r. kath. iskolák számára Szent-Anna utcán 2300 ööl területű helyiséget vett 4000 frtért, és itt 18,000 frt költséggel pompás iskolai épületet emeltetett. Ebbe az épületbe helyeztetik a leányiskola, melynek eddigi helyiségei fiúiskolául fognak használtatni és így azon körülményen, hogy fiúiskolák helyiségei eddig nem kielégítőnek találtattak, a felekezeti korlátokon felülemelkedő városi hatóság áldozatkészsége által segítve van.

A leányiskolák eddigi tantermeinek állapota s azok felszerelése iskolai butorokkal jó, taneszközökkel kitünő. — A tanfelügyelői vizsgálat alkalmával kitünőnek 1, kielégítőnek 2 találtatott.

Ismétlő iskolájak a r. katolikusoknak ez évben nem volt.

Tanították fiúknak a gyümölcsfák tenyésztését, méhészetet; a selymeszet tanítását is meg fogják kezdeni a jövő isk. évben.

III. Leánynevelő intézetek.

A három leánynevelő intézet közül a debreczeni helyi hitv. egyház által fentartott 8 osztályu volt berendezve, a másik kettő 6 osztályt foglalt magába; a 8 osztályut kitünőnek, a 6 osztályuakat jeleseknek találta a tanfelügyelői vizsgálat. A három intézetben tanult összesen 245 növendék 10 nevelőnő és 13 tanító vezetése alatt. Egy tanteremre átlag 12 növendék jutott.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Szabó Lajos ez iskolai évre megválasztott főiskolai szénior e f. évnek szept. hava 27-ik napján iktattatott be hivatalába ünnepélyesen, melyet már aug. hótól kezdve folytatott. Mindenekelőtt egy szorgalmas tanulmányozásra mutató értekezést olvasott e tárgy fölött „A buddhizmus és viszonya a keresztyénséghez“ melyet a nagy számban jelen volt felsőbb tanuló ifjúság; valamint a tanárok élénk figyelemmel hallgattak. — Majd következett az eskütétel, mely után a beiktatott szénior előbb a főiskolai tanárkarhoz s aztán az ifjúsághoz tartott megnyerő előadással, jól kigondolt rövid beszédet.

A Weekly Review feljegyzésre méltó tény gyanánt említi, hogy a múlt párisi világkiállításon a jutalmak nagy arányrészét protestáns művészek és mesteremberek vitték el.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Békési Gyula.